

Miesto a význam mierovej agendy v sociálnej práci¹

Jana Levická, Monika Orlíková, Zuzana Strculová²

ABSTRAKT

Mier môžeme vnímať ako jeden z najkrajších ideálov ľudstva, ale aj ako predpoklad pre prežitie ľudstva. Nové zbrane, ktoré boli vyvinuté v priebehu 20. storočia, majú potenciál nielen zabiť nepriateľa, ale aj zničiť ľudstvo ako celok. K zničeniu života na Zemi pritom nemusí prísť priamym zásahom vojnového arzenálu, ale napríklad aj následkom ďalšieho znečistenia životného prostredia. Mier, možnosti jeho budovania a udržania sa tak prirodzene stali aj predmetom záujmu sociálnej práce. Cieľom príspevku, ktorý má charakter vedeckej eseje, je priblížiť vplyv mierového konceptu na vývoj v sociálnej práci. Pri spracovaní príspevku boli použité všeobecné metódy vedeckej práce.

KLÚČOVÉ SLOVÁ:

mier, sociálna práca, paradigma, životné prostredie

ABSTRACT

We can perceive peace as one of the most beautiful ideals of humanity, but also as a prerequisite for the survival of humanity. New weapons that were developed during the 20th century have the potential not only to kill the enemy, but also to destroy humanity as a whole. At the same time, the destruction of life on Earth does not have to be a direct intervention of war arsenal, but e.g. also as a result of further environmental pollution. Peace, the possibilities of its construction and maintenance thus naturally became a subject of interest for social work.

The aim of the contribution, which has the character of a scientific essay, is to approximate the influence of the peace concept on the development of social work. General methods of scientific work were used in the preparation of the contribution.

Key words:

peace, social work, paradigm, environment

ÚVOD

Násilné vojenské konflikty sú staré ako ľudstvo samo. Je ťažké nájsť aspoň úzky časový úsek, v ktorom ľudstvo žilo v mieri a na zemi by absentoval otvorený vojenský konflikt v akejkoľvek podobe. Vojenské konflikty sa líšia v spôsobe vedenia vojny, v jej rozsahu, k reakcii verejnosti na vojnu a pod. Veľmi dlho bola vojna verejnosťou vnímaná ako nevyhnutnosť. Až oveľa neskôr sa začali presadzovať myšlienky, že svet

-
- 1 Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-20-0094 Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej práce.
  - 2 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Ústav sociálnej práce a sociálnej politiky, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava. Email: jana.levicka@ucm.sk, monika.orlikova@ucm.sk, strculova1@ucm.sk

by mohol existovať aj bez vojen. Záujem sociálnych pracovníkov a pracovníčok o budovanie mieru je v profesii prítomný od jej začiatkov. Niektorí autori a autorky túto skutočnosť spájajú práve s chápaním sociálnej práce ako ženskej profesie. Ženy sa začali angažovať v boji za mier už v druhej polovici 20. storočia a aj dnes sa otázkam mierovej agendy sociálnej práce venujú práve ženy. Ženy sa pritom presadili v celej šírke tejto agendy: vo verejných protestoch, vzdelávaní, politickom vyjednávaní, či vedeckej práci. K najvýznamnejším osobnostiam sociálnej práce doteraz radíme Jane Addams. Jane Addams patrila v prvej polovici 20. storočia k najvýznamnejším reprezentantom pacifistického hnutia. Predpokladala, že obhajoba mieru je prirodzeným poslaním žien. Nešlo o nejaké romantické predstavy, ale o zrelú životnú filozofiu. Addams správne spájala tri navzájom sa posilňujúce komponenty do jedného celku: sociálnu spravodlivosť, demokraciu a mier (Addams 2007; 2002).

Po druhej svetovej vojne sa aktivity sociálnych pracovníkov v oblasti boja za mier na nejaký čas utlmili. Sociálne pracovníčky a pracovníci zintenzívnili svoj záujem o otázky mieru na prelome 70. a 80. rokov 20. storočia. Utľmenie mierového diskurzu bolo vo veľkej miere ovplyvnené predpokladom, že konflikt takého rozmeru sa v euroatlantickom geopolitickom priestore po hrozivej skúsenosti druhej svetovej vojny už neodohrá. Ukázalo sa, že toto bolo nereálne očakávanie. V súčasnosti ľudstvo čelí veľkému počtu lokálnych vojnových konfliktov. OSN uvádza, že takmer 2 miliardy ľudí na svete žije v krajine, v ktorej prebieha otvorený vojnový konflikt. Teda každý štvrtý obyvateľ na Zemi je vystavený hrozbám, hrôzám a negatívnym dopadom vojnového konfliktu (UN, SDG 16 2023). Snaha dosiahnuť a udržať mier je odbornou aj laickou verejnosťou zväčša považovaná za utopickú a idealistickú. Argumenty podporujúce takýto pohľad na nemožnosť udržať mier, sa opierajú o ničím nepodložené tvrdenie, že vojny sú pevnou súčasťou ľudských dejín. Boj o územie a zdroje sú stále aktuálne a zároveň sú prirodzenou príčinou vojnových konfliktov. Dejiny ľudstva sú však spojené aj s túžbou nastoliť na Zemi mier. Život v mieri môžeme pokladať za živú ambíciu medzinárodného spoločenstva, ktoré dosiahnutie mieru vníma ako základný predpoklad pre dosiahnutie trvalo udržateľnej ľudskej spoločnosti. Práve táto túžba miliónov ľudí sa premieta do mierového diskurzu, ktorý zasahuje celý rad vedných disciplín. Záujem o otázky mieru napokon vyústil do vzniku študijných odborov koncipovaných ako mierové štúdie. Aj vďaka ním je v súčasnosti bohatý študijný materiál o otázkach mieru. Bez hlbších analýz je možné tvrdiť, že násilné konflikty majú deštruktívny vplyv na život človeka. Okrem negatívneho vplyvu na individuálne životy, vojnové konflikty výrazne zasahujú do života celej krajiny, ochromujú jej socioekonomický progres a vedú k zvýšenému ľudskému utrpeniu a chudobe (Kafula 2016). Zaujímá nás preto, ako mierová agenda ovplyvnila vývoj profesie sociálna práca.

METODOLÓGIA

Záujem o riešenie sociálne nepriaznivých situácií stál vždy v centre pozornosti sociálnej práce, čo znamená, že profesia osobitým spôsobom reflektovala aj dopady vojnových konfliktov a iných foriem násilného konania na kvalitu života ľudí. Napriek viacerým spoločným prvkom, existujú medzi nimi aj rozdiely. Bazálna otázka, na ktorú sme hľadali odpoveď znela: **Ako je reflektovaná mierová agenda v sociálnej**

práci? A prirodzene nás zaujímali tiež argumenty pre a proti začleneniu mierovej agendy do sociálnej práce. Keďže táto problematika stojí na okraji záujmu českých aj slovenských autoriek a autorov, rozhodli sme sa ju čitateľom priblížiť formou vedeckej eseje. Z metodologického hľadiska sa nám ako optimálna metóda javila deduktívno-nomologická explanácia, pri ktorej sme využili tiež všeobecné metódy vedeckej práce najmä analýzu, syntézu, dedukciu a komparáciu (Ochrana 2009).

BAZÁLNE ÚVAHY O OTÁZKACH MIERU

Po stáročia bol v odbornom diskurze prítomný len *negatívny obraz mieru*, ktorý bol koncipovaný na neprítomnosti vojnového konfliktu, teda na absencii vojny. Táto predstava bola postupne rozšírená o absenciu násilia ako takého. Toh a Cawagas (1983 In: Yesufu 2009) začiatkom 80. rokov minulého storočia upresnili, čo všetko obsahuje pojem násilie. Podľa uvedených autorov sa násilie delí na:

- a) fyzické násilie (napríklad bitie, priame útoky, mrzačenie, strelbu),
- b) systémové, sociálno-kultúrne a psychologické násilie (ako napr. diskriminačné politiky a prax, sociálno-ekonomické nerovnosti, nespravodlivosť, masívna chudoba, sexizmus, rasizmus, či popieranie ekonomických, politických, kultúrnych a sociálnych práv),
- c) ekologické násilie, ktoré nezohľadňuje udržateľnosť životného prostredia.

Prítomnosť niektorého zo spomínaných prvkov, je v podstate porušením mieru. Až v povojnovom období sa začína koncept mieru vnímať aj v pozitívnom duchu, ako ambícia medzinárodného spoločenstva, resp. túžba jednotlivcov vytvoriť harmonickú a spravodlivú spoločnosť (Yesufu 2009). UNESCO v svojej rezolúcii z 18. zasadnutia Generálnej komisie (In: Yesufu 2009) prijalo chápanie mieru ako *proces pokroku, spravodlivosti a vzájomného rešpektu medzi národmi, ktorých cieľom je zabezpečiť budovanie medzinárodnej spoločnosti, v ktorej každý si môže nájsť svoje skutočné miesto a užívať si svoj podiel na svetovom hospodárstve a na intelektuálnych a materiálnych zdrojoch*. Podobne aj OSN sa zhodla na tom, že mier je potrebné vnímať ako súbor hodnôt, postojov a spôsobov správania, ktoré odmietajú akékoľvek formy násilia a ich snahou je riešiť konflikty prostredníctvom dialógu a vyjednávania (Krieger Grossi et al. 2014). Podobné stanovisko má aj Panikkar (1995), ktorý považuje mier za jeden z mála pozitívnych symbolov, významne ovplyvňujúci celé ľudstvo.

Odborný diskurz o koncepcii mieru sa koncom 20. storočia posunul aj k témam prepojenia vojny a socioekonomického a kultúrneho násilia, čo sa spája s problémami ako rasizmus, náboženská intolerancia či diskriminácia. Všetky prejavy násilia a intolerancie sú dôkazom narušenia, či neakceptácie všeludských hodnôt. Nielen mierové hnutia, ale aj medzinárodné environmentálne hnutia poukázali na dôležitosť toho, aby sa ľudstvo naučilo žiť v harmónii s prírodou a okolitým prostredím, pretože ekologické násilie môže byť spúšťačom vojnového konfliktu, čo môže ohroziť prežitie ľudstva ako takého. V súčasnosti preto holistický koncept mieru opúšťa definíciu mieru spojenú len s vojenským konfliktom, ale snaží sa reflektovať akúkoľvek formu násilia ako porušenie mierového spolužitia (Yesufu 2009).

Mierový diskurz ostatných desaťročí sa tiež výrazne posunul smerom k identifikovaniu podmienok pre nastolenie a udržanie mieru. Podľa UNESCO nevyhnutnými podmienkami zachovania mieru sú:

1. Podporovať myšlienky mieru prostredníctvom vzdelávania
2. Podporovať v spoločnosti etické a morálne hodnoty a postoje
3. Realizovať mierové riešenia konfliktov prostredníctvom dialógu, budovania konsenzu a aktívneho nenásilia
4. Podporovať udržateľný hospodársky a sociálny rozvoj
5. Znižovať ekonomické a sociálne nerovnosti
6. Odstrániť chudobu
7. Zabezpečiť efektívnu a udržateľnú potravinovú bezpečnosť
8. Presadzovať myšlienky sociálnej spravodlivosti
9. Posilňovať postavenie žien a podporovať skupiny so špeciálnymi potrebami
10. Chrániť životné prostredie (Krieger Grossi et al. 2014).

Ak teda poznáme podmienky pre zachovanie mieru, zdanlivo by potom stačilo ich dodržiavať, a tým by sa automaticky zabránilo vzniku nových vojnových konfliktov. V tejto oblasti však závažnú úlohu zohráva „uvažovanie o mieri“, alebo inak povedané mierová filozofia.

MIEROVÁ PARADIGMA

Začiatkom 90. rokov sa mierový diskurz zásluhou Reardon (1992, In: Yesufun 2009) posunul novým smerom. Reardon odmietla snahu definovať mier na základe prítomnosti/nepřítomnosti vojny. Namiesto toho do diskurzu priniesla nový koncept mieru, ktorý je dnes známy ako **mierová paradigma**. Podľa nej práve mierová paradigma, teda rozmýšľanie o mieri, môže byť pre ľudstvo nástrojom na vybudovanie harmonickej a starostlivej spoločnosti, v ktorej budú mladí ľudia vychovávaní k citlivosti. Mier je podľa nej aktívny, vyžaduje **mierové myslenie, mierové perspektívy, mierové konanie a mierové akcie**. Ako píše Yesufu (2009), súčasťou mierovej paradigmy je aj hľadanie príčin a následne možnej eliminácie takých sociálnych javov ako sú chudoba, sociálna nespravodlivosť, diskriminácia, rasizmus, sexizmus, utlačanie, vykorisťovanie a pod. Mierová paradigma priniesla skutočne nový rozmer do mierového úsilia globálnej spoločnosti. Hádám najlepšie to vystihuje vyjadrenie Mahátma Gándhího (1992, In Yesufu 2009), ktorý sa vyjadril pri hodnotení svetovej situácie, že je dosť zdrojov pre naplnenie potrieb pre tento svet, ale nie dosť pre jeho chamtivosť. Mierová paradigma je známa aj pod označením paradigmy P.E.A.C.E. Tento názov vznikol spojením prvých písmen piatich základných komponentov, ktoré sú bazálne pre vytvorenie spravodlivej spoločnosti

P — *Participatory* — *participatívny* — zaangažovanie určitej sociálnej skupiny pri riešení danej sociálnej patológie, teda aktívne zaangažovanie chudobných v snahe odstrániť chudobu. Chudobní prestávajú byť sociálnym objektom, ale stávajú sa subjektom pri riešení nielen svojej nepriaznivej situácie, ale aj riešením celej sociálnej patológie.

E - Equitable — spravodlivý — všetky zdroje, ktoré sú potrebné na napĺňanie ľudských potrieb sú rozdelené v spoločnosti spravodlivo.

A - Appropriate — vhodný — programy realizované v danej komunite majú reflektovať ich potreby či reagovať na ich obavy.

C — Critically empowering — kriticky posilňujúce — chudobní chápu príčiny, prostredníctvom čoho dokážu presadzovať spravodlivé a zodpovedné inštitúcie, ktoré pozitívne ovplyvnia ich životy.

E - Environmentally sound — environmentálne šetrný — programy a projekty realizované v komunite musia obsahovať environmentálnu výchovu a vzdelávanie o význame a ochrane životného prostredia (Alferez 2018).

Hlavným cieľom paradigmy P.E.A.C.E., je redukovať chudobu a pomáhať chudobným.

Mierová paradigma za ostatných tridsať rokov bola predmetom záujmu radu filozofov, sociológov, ekonómov atď. Nás zaujímajú práce autorov a autoriek, ktorí sa otázkami mieru zaujímajú priamo z pohľadu sociálnej práce, alebo ich práce sú pre sociálnu prácu prínosné. K takýmto autorom patrí aj Marg (2002), ktorý predstavil päť najznámejších mierových paradigiem. Objasnenie jednotlivých paradigiem dopĺňa o známe výroky, ktoré výstižne charakterizujú danú paradigmu.

a) **Mier ako výsledok donucovacej moci** alebo: AK CHCETE MIER, PRIPRAVUJTE SA NA VOJNU

Tento koncept mieru je do značnej miery rozšírený a všeobecne prijímaný v oblasti medzinárodných vzťahov. Takéto chápanie mieru predpokladá pesimistickú ľudskú povahu a medzinárodnú politiku založenú na konkurenčnom boji. Ako však konštatuje Marg (2002) zástancovia tejto paradigmy neveria v existenciu vyšších morálnych princípov, či univerzálnych hodnôt. Tento fakt je príčinou, permanentného napätia v spoločnosti, meniacimi sa alianciami a vysokou mierou neistoty. Život v permanentnej neistote a nedôvere vyúsťuje do tvorby národných politík, ktoré slúžia k obrane ich „národného záujmu, čo je v globálnej spoločnosti možné označiť ako súkromné dobro, teda dobro jedného. V dôsledku absencie svetovej vlády, ktorej by sa jednotlivé štáty museli podriaďiť je medzinárodná politika nepredvídateľná, charakteristická neustále meniacimi sa alianciami a neustále prítomnou hrozbou násilia. Každý štát má teda ambíciu získať vojenskú moc a materiálne zdroje prostredníctvom ktorých odstraší svojho „protivníka“.

b) **Mier ako výsledok sily zákona — svetového poriadku:** AK CHCETE MIER, PRIPRAVTE SA NA MIER

Toto chápanie mieru predpokladá nevyhnutnú medzinárodnú spoluprácu medzi štátmi, mimovládnyimi organizáciami, či podnikateľskými subjektami. Táto spolupráca je preto možná, lebo ľudská povaha preferuje voľbu a zámernosť a medzinárodná politika nie je tvorená len národnými štátmi, ale aj ďalšími dôležitými aktérmi. Problémy ako chudoba, zhoršovanie životného prostredia, porušovanie ľudských práv, či šírenie zbraní hromadného ničenia trápia všetkých. Zástancovia

tohto konceptu veria, že ak národné štáty budú spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami a významnými sociálnymi hnutiami, dokážu realizovať spravodlivejšiu a udržateľnejšiu spoločnosť. Reprezentanti tejto paradigmy sú presvedčení, že spolupráca je možná, pretože ľudská prirodzenosť obsahuje potenciál pre sebeckvo aj altruizmus. Súčasťou ich filozofie je aj odmietanie neobmedzenej konkurencie. Podľa tohto konceptu je mier potrebný na to, aby sa ľudská spoločnosť mohla ďalej vyvíjať a prosperovať.

c) **Mier ako výsledok komunikácie — riešenia konfliktov** AK CHCETE MIER, TRÉNUJTE ZRUČNOSTI POTREBNÉ PRE MIEROVÉ PROCESY.

Tento koncept mieru je tiež považovaný za pragmatické vnímanie mieru, nakoľko predpokladá, že mier je výsledok neustáleho zdokonaľovania schopnosti analyzovať konflikty a schopnosti efektívneho využívania komunikačných a vyjednávacích stratégií. Zástancovia tohto konceptu mieru tvrdia, že konflikt je prirodzený pre všetky úrovne ľudskej interakcie, od individuálnej až po medzinárodnú, pričom nemusí nevyhnutne smerovať k násiliu, ale je dôležitým predpokladom pre zavedenie zmeny, nielen v medziludských interakciách, ale aj spoločenských poriadkoch. Prívrženci tejto paradigmy pripúšťajú, že konflikt môže spôsobovať odcudzenie a na medzinárodnej rovine prinášať veľké ľudské utrpenie, nepokladajú to však za nevyhnutné. Podľa nich aj v medzinárodnej rovine sú využiteľné tie isté stratégie riešenia konfliktov ako pri riešení interpersonálnych konfliktov. V tomto kontexte je potom mier chápaný ako permanentný proces predchádzania konfliktov ak je to možné, alebo pozitívne vedeného procesu riešenia konfliktov. Podobne, ako je tomu v interpersonálnych konfliktoch aj na medzinárodnej úrovni sa odporúča využitie mediátora. Táto paradigma predpokladá, že politici si osvoja teórie konfliktov, komunikácie a rozvinú potrebné zručnosti pre oblasť riešenia konfliktov a spolužitia.

d) **Mier ako výsledok sily ľudskej vôle — túžby po nenásilí:** AK CHCETE MIER, PRAČUJETE PRE SPRAVODLIVOSŤ SPRAVODLIVO.

Toto chápanie mieru vychádza z predstavy, že každá vláda pochádza z vôle svojho ľudu a vychádza z takých noriem správania, ktoré sú ľuďmi prijímané. Ľud tak dáva do rúk vláde moc, pričom nepredpokladá, že moc bude použitá na ubližovanie, či násilie, ale opiera sa o humánne normy spolužitia. Ak sú tieto normy dehumanizujúce, ľudia žijúci v tomto systéme dehumanizujú sami seba. Zástancovia tohto konceptu tvrdia, že mier nemožno oddeliť od spravodlivosti, pričom mier pre nich znamená absenciu akéhokoľvek násilia, ktoré obmedzuje napĺňanie ľudských potrieb. Mier je teda možné dosiahnuť mierovými akciami a spravodlivými a nenásilnými prostriedkami. Znami podporovatelia tohto chápania mieru, akými boli Martin Luther King alebo Ghándi tvrdili, že už samotní jednotlivci môžu byť budovateľmi mieru, ak sa nebudú zúčastňovať na akciách, ktoré majú násilný, nemorálny a nespravodlivý charakter. Takéto nenásilné opatrenia majú potenciál vyvolať reakciu spoločnosti, a to kooperatívnu alebo represívnu reakciu zo strany riadiaceho orgánu. Mier teda možno budovať mierovými prostriedkami, konštruktívnymi programami, strategickým plánovaním a osobnou disciplínou.

e) **Mier ako výsledok sily lásky — transformácia:** AK CHCEŠ MIER, BUĎ MIER. BUĎ NÁSTROJOM MIERU.

Tento koncept je známy ako transformačná mierová paradigma. Zástancovia tohto konceptu zdôrazňujú, že ak má prísť k zmene myslenia a konania ľudí, potom mi-

moriadny význam nadobúdajú vzdelávanie, kultúrna zmena a spiritualita. Posilnenie týchto troch aspektov môže prispieť k tomu, aby ľudské spoločenstvo raz mohlo žiť v mieri. Podľa toho konceptu, je dôležité naučiť sa mierovo rozmýšľať, pričom práve premena myslenia nastáva u každého jednotlivca a má potenciál mať transformačný charakter na celú spoločnosť. Ako Marg (2002) zdôrazňuje, v kontexte transformačnej paradigmy úsilie zamerané na nastolenie mieru nie je len snahou o nastolenie mieru, či upevnenia správnych hodnôt v spoločnosti. Ide o hlboký vnútorný proces, ktorý na úrovni jednotlivca pretvára myslenie, vedomie a charakter, čím sa v prenesenom zmysle slova stáva nástrojom širších zmien. Poznanie, kultivácia osobnosti spolu so spiritualitou prispieva k tomu, aby ľudia pociťovali a prežívali úctu nielen voči sebe navzájom, ale voči všetkému živému. Transformačná paradigma tak v sebe zahŕňa aj ekologickú paradigmu. Zástancovia transformačnej paradigmy, opierajúc sa o teórie učenia, poukazujú na fakt, že správanie je výsledkom nejakého učiaceho procesu, a preto je možné oprávnené očakávať, že sa dá naučiť aj mierovému správaniu.

BUDOVANIE MIERU AKO PRÍLEŽITOSŤ PRE SOCIÁLNU PRÁCU

Jedným z cieľov, ku ktorým sa profesia od svojho vzniku trvalo hlási je prispievať k skvalitneniu života svojich klientov. Spôsob, akým chce tento cieľ naplniť bol predmetom kritiky viacerých jej predstaviteľov. Napr. Ife (2001) požaduje, aby sa sociálna práca ako profesia prihlásila aj k svojej politickej agende. Odmieta predstavy niektorých autorov, ktorí sa domnievajú, že sociálna práca môže zostať neutrálnou a nezávislou profesiou. Ak sociálna práca bojuje proti chudobe a jej následkom, porušovaniu ľudských práv, ponížovaniu, či rôznych foriem násillia, potom si nevystačí len s terapeutickou alebo poradenskou paradigmou. Sociálne pracovníčky a pracovníci majú vo svojej agende pomoc a podporu klientom, ktorí sú obeťami domáceho násillia vo všetkých jeho formách, ale aj dôsledkom iných foriem násillia, sociálnej exklúzie, marginalizácie, či diskriminácie a pod., pričom sa tejto problematike venujú aj na výskumnej rovine. Sociálna práca ako profesia disponuje dostatočným množstvom praktických skúseností, kompetencií a poznatkov, aby mohla prispieť aj k mierovému hnutiu (Iokimidis 2022; Levická 2023). Sociálna práca sa hlási k tomu, že je profesia založená na obhajobe a presadzovaní ľudských práv (Levická a kol. 2012). Ľudské práva zahŕňajú tie práva, ktoré robia človeka človekom, umožňujú mu plne sa rozvíjať a umožňujú ľuďom žiť v spoločenstve a uvedomovať si bohatstvo svojho talentu, kultúry, zdrojov a nemateriálnych darov (Selby 1987; Romany 1994 In: Yesufu 2009). Tieto práva sú základom sociálnej spravodlivosti, solidarity a rovnosti, čím vytvárajú podmienky pre prekonanie zneužívania moci, útlaku, opresie (McLaren 1989). Keďže sociálna práca stojí na pozíciách ľudských práv, Mullaly (1997) tvrdí, že táto profesia má všetok potenciál posunúť globálnu spoločnosť z pretrvávajúcej mierovej paradigmy, ktorá chápe mier ako výsledok donucovacej moci, čím v podstate pripúšťa aj budúcu existenciu vojen, k novšej mierovej paradigme, ktorá chápe mier ako výsledok lásky a jej transformácie do interpersonálnych vzťahov na rôznych rovinách. Od začlenenia mierovej paradigmy do sociálnej práce sa očakáva aktívne zapojenie sociálnych pracovníkov a pracovníčok do pozitívne ladeného diskurzu mierovej pa-

radigmy. V ostatných rokoch sa v rámci sociálnej práce viacej rozšírila orientácia na otázky súvisiace s dopadmi environmentálnych kríz a ich dopadov na každodenný život jedincov, rodín a komunit. Environmentálna paradigma poukazuje na to, že ľudstvo sa musí naučiť žiť v harmónii a rovnováhe s prírodou a jej všetkými druhmi, pretože ekologické násilie naďalej ohrozuje prežitie ľudí a samotnej Zeme (Suzuki 1997; Fein 1988; Pyke a Selby 1988)

Yesufu (2009) je presvedčená, že mierová paradigma dokáže posilniť prax sociálnej práce aj v ďalších poliach sociálnej práce. Poukazuje napríklad na podporu medzikultúrnej solidarity a akceptovaní multikultúrnej pestrosti. Mierová paradigma pomáha akceptovať a rešpektovať rôzne kultúrne identity, ku ktorým sa jednotlivci, či komunity hlásia. Myšlienky mieru a mierového spolužitia napomáhajú akceptovať spoločnosť založenú na pluralizme a rozmanitosti, odmietať predsudky a stereotypy, tiež pomáha zvyšovať úroveň rešpektu a citlivosti voči rôznym kultúrnym, etnickým, či rasovým skupinám. Prispieva k porozumeniu rozmanitosti a prehĺbeniu chápania rozmanitosti ako sociálnej hodnoty a jej šíreniu medzi jednotlivými sociálnymi skupinami. Prínos mierovej paradigmy môžeme očakávať aj v oblasti environmentálnej sociálnej práce a jej boji za uchovanie životného prostredia. Trvalo udržateľný rozvoj a ochrana životného prostredia sú základným stavebným prvkom mierovej paradigmy, ktorá tvrdí, že ľudstvo musí nájsť spôsoby ako sa naučiť žiť v harmónii a v súlade s prírodou. Mierová paradigma podporuje environmentálnu citlivosť v sociálnej práci a snaží sa posilniť nové vzorce udržateľného správania a postojev, vďaka ktorým je možné dosiahnuť blahobyť.

Hoci je konceptu mieru v sociálnej práci venovaná malá výskumná pozornosť, mier patrí k základným hodnotám profesie. Moderné chápanie mieru ako pokojných aktivít namierených na odstránenie násilia v akejkoľvek forme sa spája so snahou sociálnej práce o elimináciu chudoby, sociálnej nerovnosti, nespravodlivosti čo predpokladá rovný prístup k ekonomickým, edukačným a spirituálnym zdrojom. V tomto duchu je možné ciele mierovej paradigmy a sociálnej práce označiť za tožné (Kafula 2016, Yesufu 2009, Iokimidis 2022). Pripravenosť sociálnej práce o zaujatie významného miesta pri budovaní globálneho mieru môžeme nájsť aj v misii tejto profesie. Sociálna práca viac ako storočie prehlasuje, že jej misiou je prispieť k *ukončeniu chudoby, odstráneniu nerovnosti, dosiahnutiu sociálnej spravodlivosti* pre všetkých. Toto sú hlavné hodnoty profesie, ku ktorým sa sociálna práca hlási od svojho vzniku. Postupne boli rozšírené o hodnoty slobody, nediskriminácie a pod. Sociálna práca vo svojom vedeckom bádání, ale aj praktickom výkone vychádza z humanistických princípov, z konceptu ľudských práv a z viery v sociálnu spravodlivosť (Kafula 2016). Práve tieto hodnoty určujú smer, ktorým sa má profesia sociálnej práce uberať. Sociálna práca nezostáva len pri deklarácii dôležitosti týchto hodnôt, ale v každodennej praxi bojuje pre odstránenie všetkých dôsledkov ich porušovania a neakceptácie. Sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci tak disponujú potrebnou teoretickou bázou, kompetenciami a zručnosťami, aby sa mohli zaradiť na popredné miesta mierového hnutia (Yesufu 2009). Ďalším argumentom v prospech pripravenosti sociálnej práce na zaujatie významnejšieho postavenia medzi profesiami angažujúcimi sa v mierovom hnutí je skúsenosť sociálnych pracovníkov a pracovníčok v participácii na rôznych iných humanisticky zameraných aktivitách organizovanými odborníkmi.

Spolu s inými profesiami tak sociálna práca bojuje za to, aby ľudské práva všetkých boli rešpektované, a aby boli naplnené aspoň základné potreby čo najširšieho množstva ľudí. Spolu sa tak zasadujú za budovanie inštitúcií, ktoré by mohli viesť pri prípadných konfliktoch diplomatický, etický a konštruktívny dialóg, prostredníctvom ktorého by bolo možné dosiahnuť prospech pre všetkých. Ďalším dôkazom pripravenosti profesie aktívnejšie sa zapojiť do mierovej agendy je skúsenosť sociálnych pracovníkov a pracovníčok z práce s marginalizovanými komunitami. V tejto praxi využívajú rôzne zručnosti potrebné pre prekonanie rôznych nepriaznivých sociálnych situácií, pri advokácii zameranej na ochranu komunity, ako aj pri činnostiach, ktorých cieľom je posilnenie odolnosti členov komunity a zlepšenie ich adaptačných zručností potrebných na permanentné vyrovnávanie sa so sociálnymi zmenami Krieger Grossi (2014).

JE SOCIÁLNA PRÁCA PRIPRAVENÁ PRIJAŤ TÚTO VÝZVU?

Niet pochyb, že viaceré ciele a úlohy profesie sociálna práca sa doslova prekrývajú s mierovou paradigmou. Ten presah je tak výrazný, že Krieger Grossi (2014) vyhlásil, že sociálne pracovníčky a sociálnych pracovníkov môžeme považovať za budovateľov mieru. Je to skutočne tak? V reálnej praxi sa stretávame skôr s akciami jednotlivcov, ktorí upozorňujú na potrebu výraznejšie sa začať angažovať v boji za ľudské práva, a tým aj za právo na zdravé životné prostredie, či právo na život v mieri. Príkladom takýchto aktivít je napr. vytvorenie medzinárodnej siete **Social Work for Peace**, ktorej vznik iniciovala Lena Dominelli, ktorá pôsobí na University of Stirling. Táto sieť vznikla na podporu ukrajinských sociálnych pracovníkov a pracovníčok, ako aj tých, ktorí sa rozhodli zapojiť do humanitárnej pomoci ukrajinskému ľudu po vypuknutí vojnového konfliktu v roku 2022. Táto aktivita je podporovaná takými organizáciami ako je BASW, IASSW. Pomoc organizácie Sociálna práca pre mier je však zamierená aj na tých ukrajinských občanov, ktorí v dôsledku vojnového konfliktu opustili svoj domov a hľadajú pomoc v rôznych krajinách (Stirling social worker 2022). Národné asociácie sociálnych pracovníkov, či iné profesionálne lokálne združenia takmer všetky reagovali na tento konflikt otvorenými výzvami k pomoci a pod. A predsa podľa nášho názoru nie je možné tvrdiť, že sociálna práca ako profesia je pripravená adekvátne reagovať na výzvu, ktorá sa skrýva v mierovej agende.

Už koncom milénia sa objavili snahy o zmenu paradigmy sociálnej práce, ktorá by lepšie reagovala na sociálnu nespravodlivosť a rôzne diskriminačné praktiky (Hicks 1988, Mullaly 1997). Ďalšie snahy o zmenu paradigmy sa spájajú s environmentálnou sociálnou prácou (Forman 2023; Dominelli 2013; Levická a kol. 2012; Besthorn 2001), ktorá si podobne ako mierová sociálna práca našla svoj priestor v rámci profesie, ale ani jednu nie je možné označiť za dominantný diskurz sociálnej práce. Prikláňame sa k tvrdeniu, ktoré priniesli Bryant a Soest (1995), že sociálna práca sa prezentuje ako **mlčanlivá profesia**, ktorá síce reaguje v praxi na rôzne formy násillia, ale na makrorovine sa nedostatočne angažuje pri riešení kľúčových konceptov sociálnej nespravodlivosti, štrukturálneho násillia, ktorého dôsledky sú zapríčinené sociálnymi politikami umožňujúcimi nerovný prístup k zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, bývaniu, príjmu a iných aspektov sociálneho blahobytu či už na národnej alebo

globálnej úrovni. Pretrvávajúci a paradoxne stupňujúci sa fenomén hladu a chudoby je jedným z príkladov štrukturálnej nerovnosti a zneužívania moci. Mullaly (1997) už tri desaťročia požaduje, aby sa sociálna práca viac angažovala v boji proti štrukturálnym nerovnostiam, ktoré sú príčinou rôznych foriem sociálnej nespravodlivosti a v krajnom dôsledku môžu nepriamo napomáhať aj vzniku vojnových konfliktov. Ako Mullaly konštatuje, tento stav je vo veľkej miere zapríčinený konzervativizmom, ktorý v profesii prevláda. Na pasivitu profesie upozornil aj Carniol (2000, In: Yesufu 2009), keď konštatoval, že sociálni pracovníci sa už tradične neohradzujú voči nespravodlivosti a dokonca ani kriticky nespochybujú problémy, ktoré sa ich dotýkajú. Príčinou tohto stavu podľa neho je, že kritický prístup k sociálnym problémom nie je súčasťou ich pregraduálnej prípravy. Ešte silnejšiu kritiku nájdeme u Wells (2000), ktorá sa otvorene pýta, či vzdelávanie v sociálnej práci pripravuje sociálnych pracovníkov a pracovníčky, aby sa podieľali na drakonických praktikách buržoázie tým, že svojou prácou zaisťujú stabilitu systému a udržiavajú status quo, namiesto toho, aby ich pripravila na to, aby sa oni sami stali činiteľmi zmeny (social agents).

ZÁVER

Mierová agenda jednoznačne patrí do portfólia sociálnej práce. Otvorenou otázkou však zostáva, aké miesto má v profesii zaujať. Ak by sa v profesii presadila vo väčšej miere, pravdepodobne by sa potvrdili očakávania, ktoré s tým spája Mullaly (1997). Podľa neho by sa sociálni pracovníci zamerali na procesy, prostredníctvom ktorých by mohli ľudia eliminovať svoju bezmocnosť a získať väčšiu kontrolu nad všetkými aspektami svojho života, a to vrátane svojho sociálneho prostredia. Mierová paradigma v sociálnej práci by pomohla akceptovať prítomnosť konfliktov, ktoré tvoria súčasť životov jednotlivcov, skupín, komunit, či národov a zároveň viesť ľudí k tomu, aby konflikty riešili prostredníctvom konštruktívneho prístupu, formou komunikácie zameranej na aktívne nenásilie (Mullaly 1997, Yesufu 2009). V tomto kontexte by sa terapeutické intervencie dostali do úzadia pozornosti a praxe sociálnej práce a do popredia by išli edukačno-poradenské intervencie, medzi ktorými by významné miesto zaujali empowerment a iné antiopresívne techniky (Levická 2017).

Jedným z predpokladov, pre ktoré sa mierová agenda v sociálnej práci zatiaľ nedostatočne presadila v sociálnej práci je aj osobné nasadenie, ktoré si to od každého vyžaduje. Podľa Yesufu (2000) pri aplikácii mierovej agendy do sociálnej práce sa bude intervencia realizovať v rámci nasledovných oblastí.

- 1) Osobná činnosť, teda to, čo môžu jednotlivci urobiť preto, aby sa ich osobné a interpersonálne prostredie stalo pokojnejším.
- 2) Sociálne orientované činnosti, ktoré na báze solidarity môžu jednotlivci realizovať medzi sebou ako skupiny, hnutia, inštitúcie, občania, komunity aby tak dosiahli mier.

Sociálna práca už dnes vykonáva množstvo aktivít, ktoré sú zamerané na posilnenie mierovej perspektívy. Angažuje sa predovšetkým v oblasti humanitárnej pomoci. Je však prirodzené, že v snahe o zachovanie profesijnej identity, si nové trendy, ktoré sú

spojené s výraznou premenou profesie vyžadujú serióznú diskusiu vo vnútri profesie. Je možné predpokladať, že mierová paradigma bude zaradená medzi ďalšie malé paradigmy, ktoré sú dnes už štandardnou súčasťou sociálnej práce ako napr. paradigma ľudských práv, či ekosociálna paradigma.

LITERATÚRA

- ADDAMS, J. 1922/2007. *Peace and Bread in Time of War*. eBook, ISBN: 978-0-252-07093-8
- ADDAMS, J. 2007. *Newer Ideals of Peace*. Introduction by Berenice A. Carroll and Clinton F. Fink. Champaign: University of Illinois Press. 978-0-252-07345-8.
- ALFEREZ, J., A., L., 2018, Participation as Medium of P.E.A.C.E. Paradigm in Community Development. [online]. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 6(4):267–273 [2023-06-06]. Dostupné na: <https://www.researchpublish.com/upload/book/Participation%20as%20Medium-6528.pdf>
- BASW, P. 2023, Social Work for Peace — Profession responds to the war in Ukraine, [online]. [2023-06-06]. Dostupné na internete: <https://www.basw.co.uk/resources/psw-magazine/psw-online/social-work-peace-%E2%80%93-profession-responds-war-ukraine>
- BESTHORN, F.H. Transpersonal psychology and deep ecological philosophy: Exploring linkages and applications for social work. [online]. *Social Thought*, 20(1-2):23–44. [22-09-19]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/15426432.2001.9960279>
- DOMINELLI, L. 2013. Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. [online]. *International Journal of Social Welfare* 22(4):431–439. [2023-07-11]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/ijsw.12024>
- FEIN, J. 1990. Environment Education: A Perspective For Teacher Education. *Journal of the World Council For Curriculum And Instructions Vol IV Nol 30-39*.
- FLAHERTY, M. 2018. Social Work and Peace and Conflict Studies: Partnership with Promise. [online]. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. <Вг>Серія: «Педагогічні науки», (1). Dostupné na: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2637>
- FORMAN, A. 2023. Social work, climate change and environmental justice. [online]. [2023-10-11]. Dostupné na: <https://mastersinsocialworkonline.org/resources/climate-change/>
- HICKS, D. 1988. (Ed.). 1988. *Education for Peace: Issues, Principles and Practice in the Classroom*. London: Routledge, ISBN-13: 978-0415013291
- IFE, J. *Human Rights and Social Work. Towards Rights-Based Practice*. Cambridge Cambridge University Press. ISBN: ISBN: 9780521797016
- IOAKIMIDIS, V., NEOCLEUS, G., ZACHARRIADES, A., OZAFI, A., ERZEYEBEK, A. 2022. Educating for peace: conflict, division and social work education in Cyprus. *European Journal of Social Work*, 25(4):696–707 [online]. [2023-10-11] Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1896993>
- KAFULA, S.C., 2016. The Role of Social Work in Peace, Human Rights and Development in Africa, [online]. *Journal of Education and Social Policy*, 3(5):115–121. [2023-06-06]. Dostupné na internete: http://jespnet.com/journals/Vol_3_No_5_November_2016/12.pdf
- KRIEGER GROSSI, P., de OLIVIERA, S. B., GROSSI, M. L. 2014. Social Work Principles and the interface with cultural of peace. [online]. *European Scientific Journal*, 2014/ Special, (1):349–354, [cit. 2023-06-06]. Dostupné na internete: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/4855/4594>
- LEVICKÁ, J., LEVICKÁ, K., HANZALIKOVÁ, B., BÁNOVČINOVÁ, A. 2012. *Ekosociálne prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Oliva, ISBN: 978-80-89332-114-4

- LEVICKÁ, J. 2017. Poradenstvo a advokácia. Dva spôsoby profesionálnej intervencie. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU v Trnave, 240 s., ISBN: 978-80-568-0038-6
- LEVICKÁ, J. 2023. Environmentálna sociálna práca. Trnava: UCM. ISBN: 978-80-572-0379-7
- MARG, G., 2002. Peace Paradigms: Five Approaches to Peace, [2023-06-06]. Dostupné na: <https://www.mkgandhi.org/articles/peace%20paradigms.htm>
- McLAREN, P. 2015. Life in Schools. An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education. New York: Taylor and Francis ISBN: 978-1-61205-658-6
- MULLAY, P. 1997. Structural Social Work: Ideology, Theory and Practice. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-019541-245-1
- OCHRANA, F., 2009. Metodologie vědy. Úvod do problému. Praha: Karolínium. ISBN 8024616092
- PANNIKAR, R. 1995. Cultural Disarmament: The Way to Peace. Louisville: Westminster John Knox Press, First Edition, ISBN-10: 066-425-549-3
- PYKE, G., SELBY, D. 1988. Global Teacher: Global Learner. London: Hodder and Stroughton. ISBN-13: 978-0340402610
- SANDERS, D., S. 1988. Social Work Concerns Related to Peace and People Oriented Development in the International Context [online]. *Journal of Sociology and Social Welfare*. 15(2):57-72 [2023-06-06]. Dostupné na internete: <https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1850&context=jssw>
- SELBY, D. 2000. Global education as transformative education. [online]. *Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik* 23 (2000) 3, S. 2-10 [2023-04-24] Dostupné na: https://www.pedocs.de/volltexte/2021/6251/pdf/ZEP_2000_3_Selby_Global_Education_as_Transformative_Education.pdf
- VAN SOEST, D., BRYANT, S. 1995. Violence Reconceptualized for Social Work: The Urban Dilemma. [online]. *Social Work*, 40(4): 549-557. [2023-03-03]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/23718388>
- STIRLING SOCIALWORKER..., 2022 University of Stirling, [2022-03-03]. Dostupné na: <https://www.stir.ac.uk/news/2022/march-2022-news/stirling-social-worker-launches-network-to-support-ukrainian-colleagues/>
- SUZUKI, D., CONNELL, A, MASON, A. 1997. The Sacred Balance: Rediscovering Our Place in Nature. Vancouver: Greystone Books.
- UNITED NATION. 2023. Goal 16, Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels, [online] [2023-06-06]. Dostupné na: <https://sdgs.un.org/goals/goal16>
- WELLS, L. 2000. Social Workers and Homelessness: An Alberta Case Study. *Canadian Social Work*. 2(2):118-131
- YESUFU, A., 2009. A Peace Paradigm in Social Work, [online]. [cit. 2023-06-06]. Dostupné na internete: <https://socialiststudies.com/index.php/sss/article/download/23788/17673>